CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	16 Gorffennaf 2025
Pwnc:	Gweithredu Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn Sector cyhoeddus y DU
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn gosod dyletswydd benodol ar y Pwyllgor i oruchwylio trefniadau archwilio mewnol y Cyngor fel rhan o'i ddyletswyddau deddfwriaethol, dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 (3.4.8.10.1). Mae safonau archwilio mewnol newydd yn orfodol o 1 Ebrill 2025 ac mae'r adroddiad hwn yn hysbysu'r pwyllgor am y cynnydd a wnaed wrth roi'r safonau ar waith ac mae'n cynnwys cynllun gweithredu sy'n manylu ar y gwaith pellach sydd angen ei wneud er mwyn i'r cyngor gydymffurfio â'r safonau newydd.	

1. Cyflwyniad

1.1. Cyhoeddodd y Sefydliad Archwilwyr Mewnol (IIA) Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (GIAS) newydd ar 9 Ionawr 2024. Er bod y safonau'n berthnasol i'r proffesiwn archwilio mewnol 'byd-eang', roedd yr IIA yn cydnabod fod strwythurau llywodraethu neu ddeddfwriaeth, neu reoliadau eraill yn y sector cyhoeddus, yn gallu effeithio ar sut y gweithredir y safonau.

1.2. O'r herwydd, yn dilyn adolygiad ac ymgynghoriad hirfaith, roedd y Gosodwyr Safonau Archwilio Mewnol Perthnasol ar gyfer sector cyhoeddus y DU wedi mandadu fframwaith newydd ar gyfer gwaith archwilio mewnol yn sector cyhoeddus y DU, a daeth i rym ar 1 Ebrill 2025 yn dilyn cyfnod trosiannol. Mae'r fframwaith newydd yn cynnwys:

- Y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, a gyhoeddwyd yn Ionawr 2024.
- Nodyn Gweithredu - Safonau Archwilio mewnol Byd-eang yn Sector Cyhoeddus y DU, sy'n darparu cyd-destun sector-benodol ar gyfer sector cyhoeddus y DU, dehongliad o ofynion y GIAS o dan yr amgylchiadau y disgwylir iddynt fod yn berthnasol yn sector cyhoeddus y DU a rhai gofynion ychwanegol y mae'r RIASS yn eu hystyried yn hanfodol ar gyfer archwilio mewnol yn sector cyhoeddus y DU. Cyhoeddwyd y nodyn gweithredu ym mis Rhagfyr 2024.

- Cod Llywodraethu Archwilio Mewnol CIPFA, sy'n darparu gofynion penodol sydd yn berthnasol i'r sector llywodraeth leol ac mae'n cynorthwyo awdurdodau i sefydlu eu trefniadau archwilio mewnol trwy ddarparu trosolwg a chymorth ar gyfer archwilio mewnol. Cyhoeddwyd y cod ym mis Chwefror 2025.

2. Dadansoddi Bylchau

2.1. Cwblhawyd dadansoddiad o'r bylchau yn erbyn y safonau newydd er mwyn penderfynu beth sydd angen ei newid er mwyn sicrhau fod y cyngor yn cydymffurfio ag egwyddorion y fframwaith newydd. Yn gyffredinol, oherwydd ymagwedd fodern y cyngor mewn perthynas ag archwilio mewnol, mae ei swyddogaeth archwilio mewnol yn cydymffurfio'n gyffredinol â'r gofynion newydd.

2.2. Fodd bynnag, mae angen cryfhau rhai meysydd a drafftiwyd cynllun gweithredu gweithredol sy'n cynnwys amserlenni, yn ogystal â neilltuo cyfrifoldebau (mae atodiad A yn cyfeirio at hyn). Mae'r rhan fwyaf o'r gweithredoedd yn ymwneud â chryfhau trefniadau casglu gwybodaeth er mwyn cefnogi arferion gweithio.

3. Camau sydd wedi'u cymryd yn barod

3.1. Mae rhai camau nodedig wedi'u rhoi ar waith yn barod:

Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

3.2. Derbyniodd a chymeradwyodd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio gylch gorchwyl diwygiedig yn ei gyfarfod ym mis Mai 2025. Roedd y newidiadau'n cynnwys gwneud rhai o gyfrifoldebau'r pwyllgor mewn perthynas â goruchwylio archwilio mewnol a pha mor aml y dylai gyflawni rhai o'i gyfrifoldebau yn fwy eglur.

Siarter Archwilio Mewnol

3.3. Mae Cyngor Sir Ynys Môn eisoes yn bodloni'r rhan fwyaf o'r gofynion yn y fframwaith newydd mewn egwyddor, ac fe gymeradwyodd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu rhai o'r mân newidiadau i'r siarter yn Ebrill 2024, yn barod ar gyfer y safonau newydd.

3.4. Adolygwyd y siarter ymhellach ar ôl cyhoeddi'r fframwaith llawn ac fe'i cyflwynwyd i'r pwyllgor ei hystyried a'i chymeradwyo ym mis Mehefin 2025. Roedd y siarter ddiwygiedig yn sicrhau fod y gofynion yn eglur. Roedd y newidiadau'n cynnwys cryfhau trefniadau llywodraethu ar gyfer archwilio mewnol, gan gynnwys ei fandad a'i linell adrodd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, ac mae'n ofynnol hefyd i uwch reolwyr weithio gyda'r Pennaeth Archwilio a Risg i sicrhau bod y siarter yn nodi'r trefniadau sydd eu hangen ar y swyddogaeth er mwyn cyflawni ei phwrpas.

Strategaeth a Chynllun Archwilio Mewnol

3.5. Mae'r fframwaith newydd yn cyflwyno gofyniad ar y 'prif swyddog archwilio' i ddatblygu a gweithredu strategaeth ar gyfer y swyddogaeth archwilio mewnol sy'n cefnogi amcanion strategol y cyngor ac sy'n cyd-fynd â disgwyliadau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, uwch reolwyr, a rhanddeiliaid allweddol eraill. Mae'n cynnwys sicrhau bod gweledigaeth, cenhadaeth ac amcanion strategol y swyddogaeth archwilio mewnol yn eglur ac mae'n gofyn am gynlluniau a metricsau allweddol ategol er mwyn cynorthwyo i fonitro'r strategaeth.

3.6. Mae Strategaeth Archwilio Mewnol blynyddol Cyngor Sir Ynys Môn wedi bod yn cyflawni'r gofyniad sylfaenol hwn ers sawl blwyddyn ac mae'n gyfrwng i sicrhau bod archwilio mewnol yn parhau i fod yn berthnasol, ei fod yn gallu addasu a'i fod yn cyd-fynd ag amcanion cyffredinol y Cyngor.

3.7. Er hynny, mae'r GIAS yn mynd ymhellach ac mae'n argymell y dylid dylunio'r strategaeth i ysbrydoli archwilwyr mewnol i wella'n barhaus, a dylai gynnwys cynlluniau i gyflawni gweledigaeth y swyddogaeth, megis cyfleoedd i gynorthwyo archwilwyr mewnol i ddatblygu eu cymwyseddau, cyflwyno a defnyddio technoleg i wella effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y swyddogaeth a chyfleoedd i wella'r swyddogaeth archwilio mewnol gyfan.

3.8. Fe wnaeth cwblhau dadansoddiad o aeddfedrwydd helpu i nodi'r cynlluniau allweddol oedd angen i'r swyddogaeth eu rhoi ar waith er mwyn gwireddu ei gweledigaeth ac roeddent wedi'u cynnwys yn y Strategaeth a gyflwynwyd i'r pwyllgor ac a gymeradwywyd ganddo yn y cyfarfod ym mis Mehefin 2025.

Moeseg a Phroffesiynoldeb

3.9. Mae Maes II yn y GIAS yn cymryd lle Cod Moeseg blaenorol yr IIA ac mae'n canolbwyntio ar foeseg a phroffesiynoldeb, gan osod disgwyliadau ymddygiad ar gyfer archwilwyr mewnol ar bob lefel a swyddogaeth. Ei nod yw meithrin ymddiriedaeth yn y proffesiwn archwilio mewnol, hyrwyddo diwylliant moesegol mewn timau archwilio a sicrhau fod archwilwyr yn gweithredu gydag uniondeb, gwrthrychedd, cymhwysedd a chyfrinachedd.

3.10. Er mwyn sicrhau bod y tîm archwilio mewnol yn meddu ar sgiliau i gydymffurfio â'r gofynion hyn, cymerodd y tîm ran mewn sesiwn hyfforddiant a ddarparwyd gan Bartneriaeth Archwilio Gogledd a Chanolbarth Cymru ar 16 Mehefin 2025. Roedd y sesiwn ar y cyd yn cynnwys yr holl archwilwyr awdurdod lleol o bob rhan o ogledd a chanolbarth Cymru, ynghyd â chydweithwyr o Gyngor Gorllewin Swydd Gaer a Dinas Caer, a fu'n cydweithio i gynnal y digwyddiad hyfforddi.

4. Argymhelliad

4.1. Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ystyried a yw'n fodlon y bydd y gweithredoedd sydd wedi'u cymryd ac y bwriedir eu cymryd yn helpu i sicrhau fod Cyngor Sir Ynys Môn yn cydymffurfio â gofynion y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang newydd yn Sector Cyhoeddus y DU.

Atodiad A – Cynllun Gweithredu

Cyf	Maes	Safon	Gweithred	Gan bwy	Erbyn Pryd	Statws
1	 2 2 2 2 4 4 4 5	 1.1 2.2 3.1 4.2 12.1 12.2 12.3 13.1	Datblygu arolwg adborth i dystiolaethu perfformiad archwilwyr mewn perthynas â: 1.1 Gonestrwydd a dewrder proffesiynol 2.2 Gwrthrychedd 3.1 Cymhwysedd 4.2 Gofal proffesiynol dyladwy 12.1 Asesiad ansawdd mewnol 12.2 Mesur perfformiad 12.3 Perfformiad ymgysylltiad 13.1 Cyfathrebu ymgysylltiad	Pennaeth Archwilio a Risg	Medi 2025	Heb gychwyn
2	2	3.1	Cynnwys cadarnhad bod archwilwyr wedi darllen / ystyried / yn ymwybodol o'r GIAS yn y Datganiad blynyddol Ymddygiad Moesegol, Gwrthdaro Buddiannau, Annibyniaeth a Chyfrinachedd.	Pennaeth Archwilio a Risg	Mehefin 2025	Cwblhawyd 30/06/25
3	2	3.2	Cynnwys cadarnhad bod archwilwyr wedi cwblhau unrhyw Ddatblygiad Proffesiynol Parhaus (DPP) perthnasol.	Pennaeth Archwilio a Risg	Mehefin 2025	Cwblhawyd 30/06/25
4	2	4.1	Diweddaru'r templed adroddiad i adlewyrchu'r GIAS (Sector Cyhoeddus y DU)	Pennaeth Archwilio a Risg	Mehefin 2025	Cwblhawyd 20/06/25
5	2 2 4 5 5 5 5	1.3 4.3 12.3 13.4 13.6 14.1 14.2	Sicrhau bod templed y papur gweithio yn cael ei gwblhau fel mater o drefn a bod adolygiadau'n cael eu cofnodi'n ffurfiol a bod y dyddiad yn cael ei gofnodi yn y cynllun gweithredol. Cynnwys sesiwn briffio fel rhan o'r cyfarfod tîm er mwyn atgoffa'r tîm o'r gofyniad hwn a'r arfer o gwblhau papurau gweithio.	Pennaeth Archwilio a Risg	Mehefin 2025	Cwblhawyd 30/06/25
6	3	8.1	Dogfennu'n ffurfiol y protocol ar gyfer cyfleu derbyn risg o fewn y Siarter Archwilio Mewnol.	Pennaeth Archwilio a Risg	Mehefin 2025	Cwblhawyd Diweddarwyd y siarter ar 03/06/25 Cymeradwywyd gan y Pwyllgor

Cyf	Maes	Safon	Gweithred	Gan bwy	Erbyn Pryd	Statws
						Llywodraethu ac Archwilio 20/06/25
7	3	8.3	Cynnwys Datganiad y Pennaeth Archwilio a Risg ynglŷn â chydymffurfio â'r PSIAS / GIAS yn adroddiad blynyddol y Cadeirydd o 2025-26 ymlaen.	Pennaeth Archwilio a Risg	Mehefin 2026	Ni ellir ei gwblhau tan fis Mehefin 2026
8	4	9.1	Cynnwys cyfeiriad at werth am arian yn y ddogfen sgopio. Mae'n rhaid i archwilwyr yn sector cyhoeddus y DU fod yn ymwybodol o bwysigrwydd sicrhau gwerth am arian a'r diffiniadau sy'n diffinio'r term hwnnw yn eu rhan nhw o sector cyhoeddus y DU.	Pennaeth Archwilio a Risg	Medi 2025	Heb gychwyn
9	4	9.2	Cwblhau dadansoddiad aeddfedrwydd (gan gynnwys SWOT) mewn cyfarfod tîm fel sail i'r Strategaeth Archwilio Mewnol	Pawb	Mai 2025	Cwblhawyd Cyfarfod Tîm 28/05/25
10	4	9.3	Cyflwyno sesiwn hyfforddi ar fethodolegau archwilio	Pennaeth Archwilio a Risg	Medi 2025	Heb gychwyn
11	4	9.4	Cofnodi cyfarfodydd gydag ymgynghoreion yn ffurfiol wrth baratoi'r strategaeth flynyddol	Pennaeth Archwilio a Risg	Mawrth 2026	Heb gychwyn
12	4	9.4	Y daenlen fewnbynnu i'w chadw yn y ffolder cynllunio strategaeth	Pennaeth Archwilio a Risg	Mai 2025	Heb gychwyn
13	4	9.5	Annog bod map sicrwydd y Cyngor yn cael ei gwblhau gyda'r llinell gyntaf a'r ail linell	Pennaeth Archwilio a Risg	Mai 2026	Gwaith ar y Gweill
14	4	9.5	Datblygu cofrestr sicrwydd partneriaethau er mwyn nodi awdurdodau lletyol a darparwyr sicrwydd gyda Phartneriaeth Archwilio Gogledd a Chanolbarth Cymru	Pennaeth Archwilio a Risg	Mai 2025	Gwaith ar y Gweill
15	4	11.1	Cofnodi tystiolaeth o ganmoliaeth / cyfathrebu da yn y ffolder canmoliaeth	Pennaeth Archwilio a Risg	Pan dderbynnir canmoliaeth	Pan dderbynnir canmoliaeth
16	4	11.1	Ychwanegu tystiolaeth o'r arolwg boddhad cleientiaid blynyddol i'r ffolder canmoliaeth	Pennaeth Archwilio a Risg	Mawrth 2026	Heb gychwyn

Cyf	Maes	Safon	Gweithred	Gan bwy	Erbyn Pryd	Statws
17	4	11.4	Datblygu templed ar gyfer rhannu fersiwn 2 o'r adroddiad terfynol ar e-bost yn dilyn camgymeriad sylweddol neu os oes gwybodaeth arwyddocaol wedi'i hepgor.	Pennaeth Archwilio a Risg	Pan fydd angen	Heb gychwyn
18	4	11.5	Cynnwys protocol ar gyfer lefelau risg annerbyniol yn y Siarter.	Pennaeth Archwilio a Risg	Mehefin 2025	Cwblhawyd Diweddarwyd y siarter ar 03/06/25 Cymeradwywyd gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio 20/06/25
19	4	12.2	Cynnwys diweddariad ar Amcanion Strategol Archwilio Mewnol yn adroddiad blynyddol 2026-27	Pennaeth Archwilio a Risg	Mehefin 2026	Ni ellir ei gwblhau tan fis Mehefin 2026
20	5	13.3	Datblygu templed sgôp cynghori	Pennaeth Archwilio a Risg	Pan fydd angen	Heb gychwyn
21	5	14.6	Adolygu polisi cadw Archwilio Mewnol	Pennaeth Archwilio a Risg	Mawrth 2026	Heb gychwyn
22	5	15.1	Atgoffa bod angen cadw gohebiaeth e-bost ynglŷn â chytuno ar adroddiadau / cynlluniau gweithredu (a chyhoeddi gohebiaeth ddrafft a therfynol)	Pennaeth Archwilio a Risg	Mai 2025	Cwblhawyd Cyfarfod Tîm 28/05/25